

Жороева А.Р.

САНАРИПТЕШТИРҮҮНҮН ЭНЕ ТИЛДИ ӨНҮКТҮРҮҮДӨГҮ
ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ

Жороева А.Р.

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ В РАЗВИТИЕ
РОДНОГО ЯЗЫКА

A.R. Joroeva

THE IMPACT OF DIGITALIZATION IN THE DEVELOPMENT
OF THE NATIVE LANGUAGE

УДК: 811

Бүгүнкү күндө, ааламдашуу мезгилинде маалыматтык технологиялардын күч алып турган учурунда бардык билим берүү тармагында мамлекеттик тилди ишмердүүлүктүн бардык багыттарында жана коомдук чөйрөсүндө толук кандуу колдонуу шарты зарыл милдеттердин бири болуп саналат. Заманбап технологиялар өнүгүп-өскөн заманда тил билген, тилдин улуулугун, байыркылыгын, тазалыгын сактаган адам жогору баага ээ. Мына ушундай баалуулукту сактоодо кыргыз тили да санариптештирүүнүн каражаты десек жаңылышпайбыз. Макалада санариптештирүү - кыргыз тилин өнүктүрүүнүн негизги каражаты экендиги, ал үчүн тилибизди заманбап технологиялар менен ар тараптуу пайдалануу мүмкүнчүлүктөр ишке ашырылып жаткандыгы учкай баяндалат. Мамлекеттик тилде иш кагаздарынын жүргүзүлүшү да негизги максаттардан экендигин көрүүгө болот, бул боюнча автордун көз караштары кыскача айтылат.

Негизги сөздөр: эне тили, санариптештирүү, иш кагаздары, заманбап технологиялар, тест, маалыматтык сабаттуулук, кыргыз эли, улут байлыгы.

Сегодня, в период глобализации, одним из условий полноценного использования государственного языка во всех сферах образования во всех сферах деятельности и в общественной сфере является обязательное использование информационных технологий. Человек, знающий язык, сохраняющий величие, древность, чистоту языка, имеет высокую оценку в эпоху развития современных технологий. При сохранении такой ценности мы не ошибемся, говоря о том, что кыргызский язык тоже является средством цифровизации. В статье подробно описывается, что цифровизация - это основное средство развития кыргызского языка, для которого реализуются возможности всестороннего использования нашего языка современными технологиями. На государственном языке делопроизводство также является основной целью, поэтому кратко излагаются взгляды автора.

Ключевые слова: родной язык, цифровизация, современные технологии делопроизводства, тестирование, информационная грамотность, кыргызский народ, богатство нации.

Today, in the period of globalization, one of the conditions for the full use of the state language in all spheres of education in all spheres of activity and in the public sphere is the mandatory use of information technologies. A person who knows the language, who preserves the greatness, antiquity, and purity of the language, is highly valued in the era of modern technology. While maintaining this value, we will not be mistaken when we say that the Kyrgyz language is also a means of digitalization. The article describes in detail that digitalization is the main means of developing the Kyrgyz language, for which the possibilities of comprehensive use of our language by modern technologies are realized. In the state language, clerical work is also the main goal, so the author's views are summarized.

Key words: native language, digitalization, modern office management technologies, testing, information literacy, kyrgyz people, the wealth of the nation.

Тил-улуттун байлыгы, казынасы, мурасы. Аны доордон-доорго, кылымдан кылымга чайпалтпай, төгүлтпөй, аздырбай-тоздурбай, таза боюнча, колдон келсе байыгып өткөрүп берүү - ар бирибиздин милдетибиз. “Тилдин өмүрүнүн узактыгы ошол тилде сүйлөгөн элдин өз эне тилине жасаган мамилесине жараша болот” - деп кыргыздын чыгаан акыны Ш.Дүйшеев айткандай, эне тилибиз – баа жеткис кенч, ал элибиздин жашоосу жана тарыхы менен үндөш, өмүрлөш, ажырагыс курал катары ондогон кылымдардын аралыгында журтубуздун турмуш-тиричилигинин жана жашоо шартынын, маданиятынын, билим деңгээлинин өсүшүнө байланыштуу өскөн, байыган. Ошол эне тилибизди укумдан-тукумга, атадан-балага өткөрүп келе жаткан, ойду, тилекти, максатты өстүргөн, сактаган-кыргыз эли, кыргыз атуулу эмеспи. Бүгүнкү күндө, ааламдашуу мезгилинде маалыматтык технологиялардын күч алып турган учурунда бардык билим берүү тармагында мамлекеттик тилди ишмердүүлүктүн бардык багыттарында жана коомдук чөйрөсүндө толук кандуу колдонуу шарты зарыл милдеттердин бири болуп саналат.

Заманбап технологиялар өнүгүп-өскөн заманда

тил билген, тилдин улуулуугун, байыркылыгын, таза-лыгын сактаган адам жогору баага ээ. Мына ушундай баалуулукту сактоодо кыргыз тили да санариптештирүүнүн каражаты десек жаңылышпайбыз. Ошону менен бирге санариптик жана медиа-маалыматтык сабаттуулукту өнүктүрүү курч маселелердин бири болуп калды. Маалыматтык технологияларды эне тилде өнүктүрүү боюнча Кыргыз Республикасынын Президенти С.Жээнбеков 2019-жылды “Региондорду өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы” деп жарыялаганы дагы негизги максаттардан болуп саналат. Президент белгилегендей, өлкөнүн бардык региондорунда, бүткүл өлкөнүн масштабында жаңы технологияларды колдонуп, өнүгүү темпине жаңы дем берүү керек. Бул ааламдашуу алкагында эне тилди өнүктүрүүдөгү негизги миссиялардын бири болуп саналат. Ошондуктан “Өлкөнү санариптештирүү – бүгүнкү күндүн талабы болуп жатат. Ал биздин жарандар үчүн мурда болуп көрбөгөн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Мамлекеттик кызмат көрсөтүүдө адам фактору жоюлат. Бул коррупциялык элементтерди жок кылат”, - деп белгилеп кетти [3]. Ал эми санарип технологиялар жашоонун бардык тармактарына кирет - билим берүү, медицина, бизнес, туризм, сот жана укук коргоо органдарынын ишине санариптик инфраструктура артыкчылыктуу тартипте киргизилет. Тактап айтканда, санарип аалам менен адамдын байланышы учурга чейин машиналар гана түшүнгөн программалык коддор аркылуу жүргүзүлсө, эми азыр жасалма интеллект менен биргеликте машиналардын адамдын табигый тилин түшүнүп (анализ), ага иретүү, түшүнүктүү жооп берүүсү (синтез) эч кимди таң калтырбаган табигый фактыга айланууда. Жогоруда айткан жасалма интеллект дегенге түшүндүрмө берсек, учурда күнүмдүк жашообузда технологиянын, өзгөчө компьютерлердин кеңири колдонулушу “адамзаттын санарип аалам менен болгон мамилеси” деген жаңы түшүнүктү айтабыз.

Бүгүнкү ааламдашуу доорунда кыргыз тилин маалымат – технологияларынын каражаттарына, башкача айтканда, эне тилибизди заманбап технологияга шайкеш сүрөмөлөп, анын мүмкүнчүлүктөрүн ар тараптуу пайдаланууга баш отубуз менен киришүүгө кадам таштадык. Алибетте, бул багытта көп ишмердүүлүктөр жүрүүдө. Мисалга алсак, Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссиянын mamtil.kg сайтында кыргыз тилин тез үйрөнүү боюнча атайын иштелип чыккан видео-сабактар жайгаштырылып жатат. Жана дагы улуттук программанын негизинде басып чыгарылган китептердин электрондук варианттары орнотулган жана колдонулуп келе жатат. Мындай укма

китептерди билим берүү тармагында колдонуу бир топ жеңилдиктерди алып келгени ачык эле байкалат. Мисалга алсак, 9-класстын базасында колледжде окуган студенттер кыргыз адабияты предметинен Ч.Айтматовдун, Т.Касымбековдун жана башка акын-жазуучулардын чыгармаларынан укма китептер аркылуу окутуу бир кыйла жеңилдиктерди жаратып жатат. Тактап айтканда, балдарды үйдөн аталган чыгармаларды окуп келүү тапшырмасы менен биргеликте сайттан укма китептерди жана электрондук варианттарды табуу бир топ тездикти, ыкчамдыкты алып келүүдө жана бир топ жеңилдиктер жаралууда

“Азыркы учурда балдар китеп окубай калды, баары эле телефон тиктеп олтурат” деген жүйөөлүү нааразычылыкты көп учуратууга болот. Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссиянын демилгеси менен мектеп курагына чейинки (3-5 жаш) жана башталгыч класстагы (6-10 жаш) балдар үчүн “Бал тил 1” жана “Бал тил 2” аталыштарындагы мобилдик колдонмолор балдардын кыргыз тилин жеңил үйрөнүүсүнө жакшы көмөк көрсөтүп келе жатат. Аларды сүрөттөр, анимациялар, аудиолор жана логикалык оюндар камтылган [4]. Ошондой эле “Кыргыз тест” системасынын киргизилиши жакшы жыйынтыктарды алып келүүдө. Тактап айтканда, мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлердин тестке даярдануусу үчүн жана кыргыз тилин жеңил үйрөнүүсүнө шарт түзүү максатында “Тил тест” веб-порталы менен иштелип чыккан. Бул платформанын веб-порталы менен www.tiltest.kg дареги аркылуу кыргыз тилин үйрөнөм деген ар бир инсан таанышса болот.

Санариптештирүү – бул кыргыз тили аркылуу да башка тилдерди үйрөнүүгө чоң таасирин тийгизет. Башкача айтканда, дүйнөлүк мааниси бар тилдерди үйрөнүү колдонууда кыргызча программалар иштелип чыккан. Алсак, алардын ичинен 1998-2000-жылдары Страбург шаарында Европа биримдигинин (ЕБ) алдындагы тил боюнча саясат бөлүмү иштеп чыккан “Европа тил портфолиосу” кыргызча “Европа тил куржуну” деген программаны өзгөчө бөлүп көрсөтсөк болот. Албетте, бул программаны колдонгон студент кайсы жерде жүргөндүгүнө карабастан тил үйрөнүүсүнө жакшы өбөлгө түзөт. Бул боюнча адистер “Алтын көпүрө” аталыштагы окуу топтомун сунуштап жатышат. Менин көз карашымча аталган окуу топтомдун методикалык өзгөчөлүктөрүнүн орду, ролу бир топ деңгээли жакшы.

Менин негизги айтайын деген максаттарымдын бири бул мамлекеттик тилде иш кагаздарын жүргүзүү ишмердүүлүгү болуп саналат. Алибетте, эгемендүүлүккө ээ болгондон бери кыргыз тилинде иш кагаз-

дары пайдаланып келе жатат. Бирок, мамлекетибиздеги мыйзам чыгарууда, Өкмөтүн жана сот бийлигин күндөлүк ишинде мамлекеттик тилди тегиз-мүлдө, туташ-текши колдонуу керек. Тилекке каршы, мамлекетибиздеги көп иш кагаздары адегенде расмий тилде даярдалат. Бул дагы өкүнүчтүү да, кейиштүү да көрүнүш. Мына ушул талуу маселелерди чечүүчүн КРнын Коопсуздук кеңешинин 2018-жылдын 14-декабрындагы №2 чечими менен жактырылган “Санарип Кыргызстан 2019-2023” санариптик трансформациянын концепциясын жана Кыргыз Республикасынын Президентинин 2019-жылдын 11-январындагы №1 Жарлыгын ишке ашыруусу боюнча улуттук комиссия тарабынан олуттуу жана салмактуу аракеттер башталды [1]. Алсак, мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана өркүндөтүү багытында Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан бир топ иш-чаралар аткарылууда. Алардын бир багытында иш кагаздарынын бардык түрлөрүнү мамлекеттик тилде иштеп чыгуу жана аларды андан кийин бардык ведомстволордун сайттарына, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссиянын ачык окуу-билим алуу порталына Word жана PDF форматында жайгаштыруу жана дагы мамлекеттик жана муниципалдык кызмат орундарында талапкелерди мамлекеттик тилди билүүсүнүн деңгээлин “Кыргызтест” программасы боюнча иштери жанданууда [5]. Ошентсе да учурда кыргыз тилин колдонуу чөйрөсүн кеңейтүүдө, биринчи кезекте мамлекеттик башкаруу, иш кагаздарын жүргүзүү жана кесиптик коммуникация чөйрөсүндө, ошондой эле атайын жана жогорку билим берүү системасында коомчулук күткөндөй жакшы жагына карай өзгөрүүлөр та-

лаптагыдай болбой жатат. Мамлекеттик тилде жарандык маанидеги айрым документтер (арыз, өмүр баян, тил кат, түшүнүк кат ж.б.) кыргыз тилинде мурунтан эле колдонулуп келсе да учурда бирдиктүү иш аракеттер болбой жатат. Иш аракеттер болсо да башкача айтканда иш кагаздарын мамлекеттик тилде жүргүзүү курстары уюштурулат, бирок ойдогудай натыйжа бербей келет.

Менин жеке пикиримде мамлекеттик тилди өнүктүрүүдө төмөндөгүдөй бир топ критерийлерди аткаруу менен жакшы натыйжаларга ээ болобуз деген чечимге ээ болобуз:

- ар бир жеке инсан өз ниетин коюп, мекенчилдик аң-сезимин ойготсо;
- бардык илимий изилдөөлөр электрондук форматка өтсө;
- санариптик жана медиа-маалыматтык сабаттуулук жолго коюлса;
- өз эне тилди туура колдонуу менен башка тилдерди да билүү менен чектелбестен тажрыйба алмашуу процесси күчөтүлсө.

Адабияттар:

1. Ишекеев Н. “Кыргыз тили – санариптештирүүнүн каражаты” [Текст] / №3 (241), 2019-ж. 28-март, 8-бет.
2. Сарылбекова З. Иш кагаздарын мамлекеттик тилде жүргүзүүдө грамматиканы окутуунун ыкмалары. [Текст] / Эл агартуу №11-12, 2018-ж., 5-бет.
3. 2019-жыл – “Региондорду өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы” / 2019-ж. 24-январь “Кыргыз тили” гезити, 2-бет.
4. Эсенов А. Маалымат технологиялары жана мамлекеттик тил. “Кыргыз тили” гезити №2, 5-бет.
5. Электрондук сайт: www.Google.Com.